

Amatasunaren politizazioa: atzo, gaur eta bihar

Zaloa Basabe Gutierrez

Iruñeko Udaleko Berdintasun Alorreko koordinatzailea

Begiradak eta ikuspegiak

Txikitatik hitz egitea atsegin izan dut. Ez soilik hitzekin gozatzea, baizik eta solasen isiluneen ziurgabetasunek gordetzen zituzten aukerekin, elkarrizketetako gora-beherekin, neurririk gabeko erritmoekin eta beraien tonu inguratzaileekin. Batzuetan zalantza izan dut: pertsonak ala hitzak nahiago nituen? Presentzia ekidinezinak ala isilune adierazgarriak?

Aspalditik berpiztu naute gehiago amaitu gabeko elkarrizketek eta bukaerarik gabeko istorioek, erantzungaitzak ziren sententzien trukeek eta 'erabatekoa' hitzaz lagundutako adjektibo batekin ixten ziren istorioek baino. Azken horiek ez naute interpelatzen; seinalatu besterik ez dute egiten eta, sarritan, identifikatu ere ez dute egiten. Ez ukitu, ez hunkitu.

Antzeko zer edo zer gertatzen zait amatasunen gaia plaza-ratzen den bakoitzean, berdin etxeko arloan, zein lanekoan, akademikoan edota militantean.

Itxi gabeko elkarrizketen zale bezala, eta inoiz izan ez ginituen (begi-bistako arrazoiengatik) baina behar ditugun (argi dauden zioengatik) elkarrizketak sortuko zituzten ukro-nien ikastun gisa, onartu behar dut inoiz amets egin dudala zerarekin: amatasunen inguruko Simone de Beauvoirren eta Adrienne Richen arteko solasaldia, konplizitatez betea,

gaitzespenik gabea baina galderez betea, ondoko mahaitik entzutea. Aitortu behar dut zaila egingo zitzaidala horien eztabaida bizia etetea, horien garaitik at egongo ziren esatekoekin, nahiz eta gaur egun egokiak izan. Imajinatzen dut ere penatuko nindukeela gaiaren inguruan eta XXI. mendean sartuta ditugun hainbat diatriben eta diskurtso-ariketen garapena kontatzeak.

Noski, ez du balio gai konplexua dela esateak eta horrekin eragin kolektibotik aldentzen diren norbanako praktikei keinu bat egiteak. Ezta abarkaezinak diren marko teorikoak konplexizatzeak ere, politikoki eragiteko gaitasunik ez badute eta jarduera feministatik kanpo dauden emakumeen gehiengoak ezagutzen ere ez baditu, akademiaren ekarpen kontzeptualetatik urrun edota eztabaida horietara (eta beste batzuetara) iristeko aukera materialik gabe dauden bezala.

Amatasunen gaineko ikuspegi politiko bati heltzea da gako, ez bakarrik kulturatik eta sinbolismotik harago doan bere alde hori (hori ere) aztertuz, baizik eta baita bere funtzio ekonomikoa eta soziala ere, funtzio horrek dakarren eraginarekin batera desberdintasunezko terminoetan, generoan zein klasean.

Esanak esanda, eta nire buruari izorrakirik egiteko asmorik gabe, nire gogoetak oinarritzat dituen printzipio batzuk laburbilduko ditut:

- Amatasunen jarduerarekin lotutako praktika 'subertsiboak/alternatiboak' vs sistemaren egituren eta 'instituzio' bezala ulertzen den amatasunaren eraldaketarako eragiteko gai diren proposamen politiko integralak.
- Emakumeak menperatzen dituen egitura patriarkala etengabe salatu (oraindik indarrean dagoen subjektu politiko gisako 'emakumearen' definizioaren aurrean jarrrera finkatuz).
- Feminismoaren funtzioa eta helburua emakume *guztion* berdintasuna, askapena eta erabateko burujabetza lortzeko tresna eta bidea izateko bokaziotik abiatuta.

Gu baino lehenago, beraiek

Errealitatea sinbolikoki eraikitzerakoan, ama-emakumea binomia da denboran zaharrena eta barruraino grabatuta daramaguna. Bi termino horiek bakoitza bere aldetik aztertzen saiatze hutsa da, berez, subertsio ariketa bat. Emakumeon gorputzaren kontzepzioa bera, ugaltze-lanerako prestatua dagoen gorputz sozial bezala; bere funtzio ekonomikoaren biologizazioa; edo baita amatasuna 'naturaren' aferekin lotzeko eta 'razionaltasunaren' areriotzat hartzeko (amatiar instintua...) maisuki eraikitako aldamiokulturalak ere, horren gaineko proposamen kritiko feminista bat egiterakoan oztopo bilakatzen dira, sentikortasuna astindu gabe edo kontraesanetan erori gabe egin nahi bada, behintzat.

Hala ere, zaila izan arren edo -hain zuzen- zaila izateagatik, eta ezinegon ugariaren iturriari erantzuna emateko premiaz gain, feministok ez diogu muzin egin beharrezkoa den amatasunen politizazioaren eztabaida mahai gainean jartzeari. Etxe barruan, pribatutasunean

gorde izan dena herriko plazara ateratzea bezala ulertu behar da politizazio hori. Politizazioa gonbidapena da ekonomia-aren eta desberdintasun sozialen terminoetan azterketa egiteko, bizitzaren jasagarritasunaren ardura duten eragileei interpelazioa, emakumeengandik harago; hau da, estatuaren, komunitatearen eta herritarren zeregina nabarmentzeko, batez ere historikoki interpelatuak izan ez direnena: gizonena.

Horretaz hitz egiteko (beste hainbat aferez bezala) atzera begiratu beharko dugu eta besoak zabaldu Simone de Beauvoirren eta bere lanaren ekarpenak jasotzeko. Une honetan,

Errealitatea sinbolikoki eraikitzerakoan, ama-emakumea binomia da denboran zaharrena eta barruraino grabatuta daramaguna. Bi termino horiek bakoitza bere aldetik aztertzen saiatze hutsa subertsio ariketa bat da

aste honetako pasadizo bat gogoratu nahi dut: trebakuntza saio batean Neus Albertos kezkatu agertzen zen gaurko korrante feminista teoriko zehatz batzuekin; beren diskurtsoa hainbat ikerlarik –Judith Butlerrek, adibidez– Beauvoirren eta beste egile batzuen lanaren gainean egiten dituzten interpretazioetan oinarritzen duten korranteak, alegia. Ongi dago Butler irakurtzea. Beharrezkoa da Butler irakurtzea. Baina, mesedez –esaten zigun Albertosek–, ez ahaztu Simone de Beauvoir, Betty Friedman, Kate Millet, Adrienne Rich... irakurtzen jarraitzea.

Kontua ez da bibliografia bat gomendatzea, baina bai oinarri teoriko batzuk onartzea emakumeon ‘bizitza pribatuaren’ politizazioari heltzeko. Aurretik egindako proposamenak ezagutu, amatasunaren jardura indibidualak eragindako ondoreza sortu zen tokietara itzuli ahal izateko: plazara, publikora, erakuntza sozial, ekonomiko eta kulturalera, paper zehatza ezarri zigulako patriarkatuaren egituraren zutoi nagusia bilakatuz.

Ondoz ondoko korrante feministek hartzen dituzten jarrera desberdinak aztertzen ditugunean, ez dugu zertan korrika eta presaka irmoki bat egin batzuekin besteen aurka. Guztiak une historiko zehatzetan egindako analisiak dira, non emakumeon askapenerako estrategiek gako desberdinak azpimarratzen zituzten. Logikoa. Ikuspegi historiko batetik, horrek ez ditu jarrera kontrajarriak bilakatzen; erabat osagarriak dira, eta itxurazko kontraesan horietan ere –Beauvoirren eta Richen planteamenduen artean atzeman ditzakegunak bezala– argia pizten zaigu mendetan isildutako eztabaida gaur egun argiztatzeko, argitasun publikotik urrun eta ‘etxeko kontuen’ iluntasunean zokoratuta egon ondoren.

Diferentziaren feminismotik, non Beauvoir koka dezakegun, berak amatasunaren jardura emakumeon askapenerako oztopo bezala identifikatzen zuen. Era horretan, lan produktiboan ikusten zuen berdintasunerako bidea, eta emakumeak kate biologikoetatik askatzea zen bere iradokizuna, kate horiek jaiotzetik ama-emakume gisa identifikatzera behartzen gintuztelako.

Urte askoren bueltan, eta filosofiaren arlotik, Elizabeth Badi-
nerrek historiari luzatu zion begirada, zera jakin nahian: noiz,
nola eta zergatik sortu zen berak deitzen zuen «amatiar ins-
tintuaren mitoa», Beauvoirrek defendatzen zuen ideia –‘ema-
kume izatearen’ eraikitze kultural eta sozialarena– berretsiz.
Badinerren ikerketek XVIII. mendean kokatzen zuten diskur-
tso horren finkatze nagusietako bat, non «amatiar maitasuna»
emakume izateari atxikita agertzen zen; ama izatearen misioa
lagaezina zen, emakumeon paturako guztiz erabakigarria eta,
bide batez, emakumeon isolamendu ekonomiko, sozial eta
politikoa gauzatzeko eta errepikatzeko ezinbesteko tresna.

Izan ere, korronte desberdinetako feministek asko jorratu
dute amatasuna. Alexandra Kollontai feminista zoragarriak
amatasunari buruzko zenbait postulatu ere egin ahal izan zi-
tuen, Alderdi Boltxebikearen eskutik. Beauvoirrek amatasuna
emakumeen emantzipaziorako oztopo gisa identifikatu baino
urte batzuk lehenago, Kollontai jada ausartzen zen familia zu-
zenean seinalatzera kapitalismoaren garapen egokirako beha-
rrezko egitura patriarkal aliatu gisa, emakumeen esklabotza
ugaltzeko espazio ezin hobe bezala deskribatuz. Emakumeen
autonomia handiagoa eta hazkuntza kolektibizatzea erraztuko
lituzkeen funtzioak diseinatu zituen, arlo publikotik haurren
zaintzari zuzendutako funtzioak, alegia, eginkizun horien
onurak haurren zein komunitatearen gaineko eragina dutela-
koan. Hamarkada batzuk geroago, berdintasunaren feminis-
tak deiturikoek (besteak beste, arestian aipatutako batzuek)
amatasunari buruz azaldutako argudioa aurkezten zuten,
emakumeen emantzipazioaren aldeko borrokaren testuingu-
ru jakin batean. Diferentziaren feministek, ordea, uste zuten
emakumeen emantzipazioak (aurreko egileek asko erabiltzen
zuten terminoa) ez zuela ekarriko emakumeen eta gizonen ar-
teko berdintasuna, berdintasun-parametro hori ez zelako de-
siragarria. Hau da, diferentziaren feministek pertsona guztien
arteko harreman ez-hierarkikoak ezartzera irits daitezkeen
desberdintasunak (baita biologikoak ere) balioestea erabaki
zuten. Luce Irigaray diferentziaren feminismoaren erreferente

garrantzitsuenetako bat da, filosofiaren esparrutik amatasunaren esperientzia berez askatzaile bihurtuko duen ordena simboliko bat sortzea proposatzen duena, ordena patriarkaletik urrun. Puntu honetan, berriz ere poztuko naiz irakurketaren bidez Donna Haraway eta bere 'ezagutza kokatuaren' kontzeptu bikaina ezagutu izanaz, analisi eta behaketa objektu ezberdinen aurrean argi eta konplexurik gabe posizionarazten nauena: argi eta garbi aitortzen

Sarritan, diskurtso
feministetan bi
kontzeptu nahasten
dira behin eta berriz:
amatasunaren
esperientzia eta
amatasuna instituzio gisa

dut edozein esperientzia mota garatzen den baldintza materialen kontua alde batera uzteak zailtasun handia dakarkidala teoretik praktikara pasatzeko. Kosta egiten zait ulertzea Iri-garayren teoretatik edozein eraldaketa-estrategia mota atera ahal denik, baita ordena sozialetik ere, kolektiboaren bokazioarekin. Beste era batera esanda, eta Adrienne Richek bere garaian adierazi zuen bezala, sarritan, diskurtso feministetan (eta, nire ustez, batez ere diferentziaren feminismoan lehena-go eta ekofeminismoan geroago sustraitutako diskurtsoetan) bi kontzeptu nahasten dira behin eta berriz: amatasunaren esperientzia eta amatasuna instituzio gisa. Nekez lortuko ditugu amatasunaren praktika iraultzaileak, baldin eta gure planteamendu indibidualak ez badoaz lotuta amatasuna erakunde gisa eta patriarkatuaren bizkarrezurra den heinean higatzera eramango duen estrategia kolektibo batekin. Gure praktikak ez dira sistemarako subertsio txikiak baino izango, eta sistemak iheserako zirrikitu gisa hartuko ditu, aurrerantzako ihesaldiak, aurrez ederki ezarritako narrazio baten barruko bertso solteak bezala.

Eta zertarako amatasunaren eztabaidari egindako ekarpen feminista batzuen aldizkako eta joera argiko ibilbide hori guttia? Agerian uzteko ez dela berrikuntza amatasunak emakumeen bizitzan eta egiturazko desberdintasun-parametroetan

dituen ondorio ekonomiko, sozial eta politikoak feminismotik aztertu izana.

Hala ere, eta aldi berean, egia da ekarpen teoriko horiek oso gutxi islatu direla bai zuzenbidean bai politika publikoetan; finean, orokorra izan da amatasunarekin zerikusia duen guztia eremu pribatuan soilik garatu behar zela hautematea, hau da, familiak (patriarkalak) berak ezarritako arauen arabera, non estatuak –‘publikoaren’ kudeaketan lanpetuta– ez zuen parte hartu behar.

Aukera, berriz ere, bigarren olatuko feministen postulaturik iraultzaileenetako bat aldarrikatzeke: «Pertsonala (pribatua bezala ere ulertua) politikoa da». Izan ere, Espainiako Estatuan, familiako aitaren autoritatea ordenamendu juridikoaren baitan egon da indarrean ia XX. mende osoan zehar, aitari familiari buruzko guztiaren gaineko ahalmena emanaz (haurrak ez ezik, horien ama ere ‘guztia’ horretan sartuz).

[Bada salbuespen txikiren bat zuzenbidearen eta amatasunaren arloan, ekoizpen-eremuan amen osasuna babesteari lotuago dagoena horien askatasunari buruzko legeak egiteko asmoari baino.]¹

Horrek agerian uzten du, XX. mendean zehar korronte desberdinetako feministek amatasunak ‘politizatzeke’ egingdako ahaleginak etengabeak izan badira ere, ahalegin horiek behin eta berriz egin dutela topo –oraingoan bai– lerroak estutzen zituen sistema kultural, politiko, juridiko eta ekonomiko baten erresistentziekin, lanaren banaketa sexualean oinarritutako sistema patriarkal eta kapitalista baten aurrean eta menderatze-egitura oso baten aurrean, non (ez gaitezen engaina) emakumeok (sozialki gizonen menpeko izaki bezala egituratuta) nekez gauzatu ahal izango dugun benetan askatzailea den amatasunaren praktika bat.

‘Ni’ + ‘ni’ + ‘ni’ batuketaren emaitza ez da ‘gu’

Aurreko epigrafean idatzitakotik ez litzateke ondorioztatu behar XX. mendetik ez dugula ezer aurreratu gure

amatasun-jarduera askean. Behin (nirea ez zen) amona bati antzeko zerbait esan nion eta iruditu zitzaion (arrazoi osoz) oso esker txarrekoa izaten ari nintzela, kexati nengoela edota, zuzenean, ez nuela ezer ulertzen.

Baina, aldi berean, nire inguruan gero eta ohikoagoa zen lagunei entzutea horiek askatasunez erabakitzen zutela ama izan nahi ote zuten, noiz eta nola eta, batzuetan, non (norekin, zergatik eta zertarako ez dut testu honetan aztertuko). Iritsi al da emakumeentzako amatasun emantzipatzailea, horrela Simone de Beauvoir handiaren gogoetak eta igarpenak gaindituz? Nire lagunek, gainera, ustez subertsiboak diren liburuak gomendatzen dizkirate amatasunei buruz; etxe ondoko liburu-dendan, azken hilabeteotan hitzaldi bat baino gehiago programatu dituzte horri buruz; blogek eta blogariak beren esperientzia apurtzaile eta alternatiboei buruz hitz egiten dute, eta ia derrigorrez irakurri beharrekoak dira ama modernoan artean; eta ama urbanoen gaiztakeriak ilustratzen dituzten komikiak, berriz, guztiz lotsagabeak eta autoatseginak dira («ni bezalako da» esanarazten diguten horietakoak).

Banakako praktika subertsiboak autodeterminazioaren eta ahalduntze pertsonalaren adibide apelaezinak dira, bi- zipen eredugarriak eta nahitaez iraultzaileak. Posible dela erakusten digute, lan egiten den komunitatea osatzen dugunoi interpelatzen digute, eta modu ukaezinean agerian uzten dituzte norberaren koherentziaren eta irmotasunaren berehalako ondorioak, etsai eta erronka erraldoien aurrean. Ados. Amaigabe ikasten dugu horiengandik. Gure inkoherentzien aurrean islatzera behartzen gaituzte, defendatzen ditugun sistema publikoaren hutsuneen aurrean eta nahi dugun sare komunitarioen eta ehun sozialen eraginkortasunik ezaren aurrean. Bakar batean hasten da iraultza. Ongi da. Politikoki eta intelektualki estimulatzen gaituzte, eta benetako ñabardurak eskaintzen dizkigute, gure kontraesanak azaltzen dizkigute, erreformismoari aurre egiten diote eta teoria eta praktikaren arteko jaunartze magikoarekin pozten gaituzte. Ironiarik gabe esaten dut. Mototsa kentzen dut

bere ausardiaren, bere jaurtiketaren eta bere dedikazioaren aurrean. Eskertzen dut buruak, begiak eta bideak irekitzea.

Miresten dut alternatibak esplizitatzeko eta gure gogame-nak astintzeko duten gaitasuna; parte-hartzeari eta beste espazio batzuei uko egiten ez diogunon jarreraren eta pentsa-molde erosoaren aurrean hazkuntza-eredu askatzaileak behin eta berriz asmatzeko erakusten duten grina txalotzen dut.

Baina, benetan egon al daitezke amatasun-eredu askatzaileak, banakako praktikatik domeinu, ukazio eta seinalamendu patriarkaetik salbatuko gaituztenak? Praktika subertsiboen batuketa batek, kutsatze eredugarri baten ondorioz, amatasunaren esperientziaren subertsioa ez ezik, amatasunaren instituzioarena ere sortuko al du?

Adrienne Richek, beste askoren artean, ikaskuntza interesgarri bat utzi zigun horren inguruan: amatasuna esperientzia gisa eta amatasuna erakunde gisa bereizten irakatsi zigun. Orduz geroztik, 'aukera askearen' paradigma (ekonomikoki, materialki eta formal-ki gehiengoarekiko egoera pribilegiatuetan dauden klaseentzat bakarrik) behin eta berriz nahastu da amatasuna 'askatasunean' kontzeptuarekin.

Emakumeen askatasuna honako hau da: autonomia, gainerako emakume eta gizonetik aukeratzeko, erabakitze-ko eta negoziatzeko gaitasunen berdintasuna. Ospitale publiko batean edo zuhaitz bat berrakatzuz erditu nahi duzun eraba-

kitzea, 43 urterekin haur bat eduki nahi duzun edo ez. Lana uztea eta, azken esne-hortza erori arte, haur horri begietara begiratzeko erabakia hartzea. Erabaki horiek hartzean, librea-go sentiarazten gaituzte? Agindu sozialei oldartzen gatzaizkiela uste dugu? Beste emakume batzuen egoerei dagokienez,

Praktika subertsiboen batuketa batek, kutsatze eredugarri baten ondorioz, amatasunaren esperientziaren subertsioa ez ezik, amatasunaren instituzioarena ere sortuko al du?

elkartasun hurbilagoa sentitzen dugu? Ala norberak aukeratzeko gaitasuna (pribilegiatua) gizartea eraldatzeko apustu kolektibo eta feministarekin nahasarazten al digu, eraldaketa sozial horrek gure praktika pertsonala gainditu eta pertsonen arteko harremanak eta horiek garatzen diren egitura bera baldintzatuko duen eragin politikoa izango duelakoan?

Beste esparru batzuetan, eta zer sistema motatan bizi nahi duzun erabakitzeko unean, edonork ulertuko luke ez dela gauza bera sistemaren katalogoaren aukera desberdinen artean aukeratu ahal izatea edo benetako autodeterminazioa baliatzea. Politizatzea da, ulertzea gure giza jardueretako bat ere ez dela neutrala. Guztiek bokazio indibiduala edo kolektiboa izan dezaketela ulertzea. Eta ondorioak ez direla berdinak eraldaketa sozialari dagokionez. Eta feminismoa horretaz ari da.

Ondorioak

Orduan, bi hauen artean aukeratu behar al da derrigorrez: batetik, norberarentzat asegarriak izan daitezkeen ama-esperientziak, edo, bestetik, 'emakume-zaintzaile' lotura kulturalari eta lotura horri dagozkion ondorio ekonomikoei jarraitzen dieten agindu sozial guztiak hausten dituzten eraldaketa-estrategiak?

Uste dut feminista gisa ez geniokeela uko egin behar horietako bakar bati ere. Gure ahalegina izan beharko litzateke identifikatzea norbanako gisa –eta arlo pribatutik– bizi izan diren ezinegonak, eta horietako zein itzuli behar diren sortu ziren lekura: publikora, alegia. Horrela, justizia sozialik gabeko ikuspuntu batetik tratatu beharko genituzke; izan ere, bizitzaren iraunkortasuna bermatu eta zaindu egin behar da arlo publikotik ere, kasu honetan gehienbat emakumeen gain dauden desberdintasun-egoerak saihesteko. Ez genuke ezer berririk esango gogoratuko bagenu, azken finean, espazio publikoan garatzen dena jarduera 'politizatutzat' jotzen duguna dela, eta espazio pribatuan gertatzen dena, berriz, jarduera 'pertsonalizatuei' dagokiela.

Eta zer eskatzen dugu zaintza publikotik/politikotik kudeatzeko?

- *Baliabide materialak*

Zerbitzu publikoen birdiseinuan eragina izan behar dute, unibertsaltasuna eta doakotasuna bermatuz, bai eta horlan profesionalak egiten dituztenen lan-baldintza duinak bermatuz ere.

- *Baliabide sinbolikoak*

Emakumeak-amatasunak binomioa hausteko gai izango diren erreferente berriak sortu behar dituzte; amatasun eredu berriak, askotarikoak, agerian utziko dituztenak; erreferente maskulino zaintzaileak erreproduzitzen dituztenak; estereotipo patriarkalak erreproduzitzen ez dituztenak eta, mesedez, amatasunak mitifikatu edo mistifikatuko ez dituztenak.

- *Baliabide komunitarioak*

Komunitatea inplikatu behar dute, elkarte-ehuna indartu, auzoak artikulatu eta zaintzak gure hirien erdigunean kokatzen lagundu. 'Zainketen' paradigma berri bat sortzen lagundu behar dute, eta paradigma horrek alde batera utzi behar du horien laguntza-alderdia, herritar guztiak interpelatuz: denok behar ditugu zaintzak; denok zaindu behar dugu.

- *Arau-baliabideak*

Kontziliazio neurrietatik harago joan behar dute. Kontziliazio-neurriek besterenezinak eta nahitaez bete beharrekoak izan behar dute, osorik kotizatu eta iraupen egokia izan behar dute. Erantzukidetasuna izan dadila neurri horien guztien amaiera, eta ez dadila berriro uztartzearekin nahastu.

Batzuek pentsatuko dute egungo estatu patriarkaletik ezienezkoa dela egungo ordena sozialarekin hausten duten plan teamendu feministak itzarotea.

Ados nago.

Estatu honekin ez.

Oharrak

1. Egileak badaki arlo pribatuaren eta publikoaren arteko aldea ez dela berdina klase burgesaren eta klase langilearen baitan, lausoagoa izanik azken horren kasuan. Izan ere, emakumeok, askotan, lan egin izan dugu aldi berean ekoizpenean, lankide gizonek baino modu prekarioagoan eta okerrago ordainduta; eta ugalketa, berriz, emakumeok bakarrik hartu izan dugu gure gain, gehienetan.